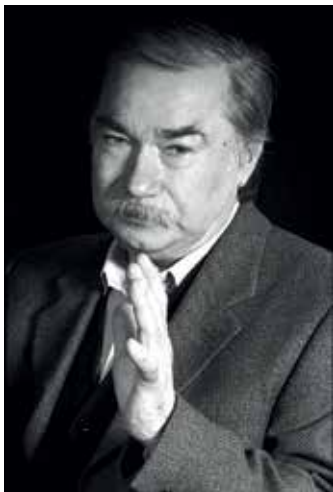

Bodri Ferencre emlékezve

A KECSKEMÉTI GRAFIKUSMŰVÉSZ ILLUSZTRATÍV EX LIBRISEI

Vasné dr. Tóth Kornélia

Bodri Ferenc fotója
(Forrás: wikipédia, Bahget Iskander felvétele)

Tavaly, 2021 júliusában távozott az élők sorából Bodri Ferenc (1943. február 28. – Kecskemét, 2021. július 25.) Pilinszky-díjas grafikus- és festőművész.

A munkásságát övező nagy tiszteletet fejezte ki a még életében elnyert Kecskemét Közművelődéséért Díj (2013), halála után néhány hónappal, 2021 szeptemberében pedig életművét Kecskemét városa beemelte a települési értéktárba a kulturális örökségek közé, kifejezve, hogy alkotótevékenysége a képzőművészetet, az irodalmat szerető művelt nagyközönség számára is maradandó értéket képvisel.

1943. február 28-án született Kecskeméten. Tanárai már

általános iskolásként felfigyeltek a tehetségére, a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba irányították, ahol 1961-ben nyomdagrafikus szakon érettségizett. 1961-től 1965-ig a budapesti Pannónia Rajzfilmstúdióban fázisrajzolóként dolgozott. 1971-ben diplomázott Budapesten a Képzőművészeti Főiskolán, Fónyi Géza növendékéként. Ugyanezen évben visszaköltözött szülővárosába, Kecskemétre, ahol haláláig élt.

Alkotói pályája elején táblaképeket festett, olvasó és fésülő magányos nőalakokat, anya gyermekével kompozíciókat, csendleteket. Az 1970-es évek közepétől irodalmi művekhez készített illusztrációival hívta fel magára a figyelmet. A József Attilával és költészetével való belső azonosulás végigkísérte egész pályáját: a *Medáliák*, a *Kertész leszek*, a *„Költőnk és Kora”*, az *Eszmélet*, a *Karóval jöttél* című versek, az *És ámulok...* című töredék témavilága, képisége hosszú ideig foglalkoztatta, az ezek nyomán készült képek a legismertebb, legérettebb alkotásai. Emellett készített illusztrációkat Katona József *Bánk bánjához*, Csukás István, Nagy László verseihez, és Bodri-illusztrációkkal jelent meg Beregszászi János *Tűzből mentett versek* (Kecskemét, 1990) című kötete is. (1. kép)

1. kép: József Attila és Nagy László. Bodri Ferenc alkotása

Életútját az állandó önmaga keresésének és megmutatásának vágya jellemezte. Ezt tükrözi több alkotói korszaka is, a grafikai periódus után 1989 körülől elmozdulás volt megfigyelhető a festészet irányába. Mindamelllett több kritikusa szerint Bodri fő műfajának a grafika tekinthető, e téren Pintér Lajos egyenesen Reich Károly és Würtz Ádám nagyságához mérte tehetségét.

Grafikai munkásságának eddig kevésbé ismert részét képezik az ex librisek (eredeti funkciójukban könyvjegyek), ezek a kisgrafikai alkotások, amelyeket főként kecskeméti ismerősei, barátai, tisztelői részére készített. Több mint 40 ilyen alkotása maradt fenn, némely személy részére több-

féle ex librist is alkotott. Ezekből Kövesdi Mária – Bodri Ferenc gyámja és nagy tisztelője – jóvoltából 2021-ben egy eredeti vagy másolati példány került az Országos Széchényi Könyvtár Térkép-, Plakát- és Kisnyomtatványtárába, a modern kori ex libris gyűjteménybe. Bodri ilyen típusú grafikák készítésével már az 1980-as években foglalkozott, de több ex libris maradt fenn a 2004–2005 körüli évekből is. Kisgrafikáiból 2008-ban, 65. születésnapja alkalmából rendeztek kiállítást *Ex Libris varázs* címmel a Katona József Könyvtár helyismereti gyűjteményében Kecskeméten.

Az ex libris összetett üzenetet hordoz, az eredeti szándék szerint a grafikus önkifejezésén túl annak az egyéniségére, érdeklődési körére, hobbjára is utal, akinek a nevére szól (és aki a lap megrendelője is sok esetben). Ezért gyakran személyes névjegyként működik. A Bodri Ferenc által készített ex libriseknél is megfigyelhető a névre utalás igénye, jórészt az ismeretségi körébe tartozó személyeknek alkotott ilyen grafikákat, tudva a foglalkozásukat, kedvelt időtöltésüket. Másrészt a készítés háttérében nemegyszer ajándékozási gesztus állt, mely esetben nem volt szó külső megrendelésről; az ilyen lapoknál előfordult, hogy el sem jutottak a grafikán megnevezett személyhez. Most, a hagyatéknak részeként válnak ezek szélesebb körben ismertté.

Bodri többségében Kecskeméthez kötődő személyeknek készített ex librist, némelyikük országosan ismert, mint Sümegi György művészettörténész; Pintér Lajos költő; Heltai

Nándor író, helytörténész, a népzenei találkozó atyja. Köztük említhető Fogarasi Zsuzsa, a kecskeméti Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Múzeumának igazgatója. Többen (köztük Heltai Nándor és Pintér Lajos) a könyvtárak kötetébe bera-gasztva is őrzik a Bodri Ferenc-től kapott grafikát, maguk gondoskodva a sokszorosításról.

Bodri Ferenc vizuális eszköztárának megannyi elemét mozgósította e kicsiny lapok megalkotásához. Amellett, hogy minden lap egyéni szintet képvisel, az egyes művek közt az intertextualitás, a motívus hálók, bizonyos témák vagy verssorok ismétlődése jelent összekapcsolódást.

Bodri metszeteinek, tusrajzainak vonalvezetése némi-lyenkor szép és harmonikus, máskor hullámzóan zaklatott, drámai intenzitású. A feliratok, a szövegek szervesen beépülnek a kompozícióba; a betűtípus, a szavak írásmódja, stílusa alkalmazkodik az ábra által közvetített világhoz, vagy éppen elkülönülésében figyelemfelkeltő.

Bodri asszociációs rendszere szereteágazóan gazdag. A József Attila-i költészet jellemző vonásainak, tematikus, motívus elemeinek átvétele számos ex librisén megfigyelhető. „A mindenséggel mérd magad!” – hirdette József Attila *Ars poetica* című versében, és az ő nyomdokain haladva Bodri Ferenc is. Ennek megfelelően ex libriseinek a határai is kitágulnak, a mikrovilág a makrovilág bemutatására vállalkozik, melyben a nap, a hold és a csillagok adta keretben jelenik meg az élő és élettelen világ, köztük maga az ember.

A madarak különleges szerepet töltenek be az ábrázolásokon, rájuk lelki társaiként tekintett a művész. Illusztratív ex librisein a kompozícióba szervesen beépített idézet és a képi elemek egymásra hatásával sajátos narratíva képződik, a nyelv és a vizualitás kettős jelrendszerén keresztül ér el összetett hatást, a szöveg láthatóvá, a kép olvashatóvá válik.

Az élet és a halál szimbolikus megjelenítése meghatározó elem Bodri művészetében, ahogyan egyik központi gondolata József Attila költészetének is: „ki tudja, hogy az életet / halálra ráadásul kapja / s mint talált tárgyat visszaadja / bármikor – ezért őriz meg,” (József Attila: *Eszmélet*).

Az égő gyertya a keresztény ikonográfia állandó eleme, a fény, a viláosság, az öröklet kifejezője, ugyanakkor a gátszót, az elmúlást is jelképezi. Az ambivalens jelentést hordozó gyertyamotívum Bodri ex libriseinek ismétlődő eleme, szerepel *Hajdú Ágnes* kecskeméti fogorvos – Bodri Ferenc kezelőorvosa – lapján, kiegészülve a kiszolgáltató sorsot, magát a művészt jelképező kismadarral. Az ábra jobb alsó sarkában, ahova az alkotók gyakran a szignójukat írják, olvasható a kétsoros „És ámulok, / hogy elmulok” József Attila-töredék, az egyes szám első személyt hangsúlyozó „Én ámulok, / hogy elmulok” alakban. (2. kép)

E sorok *Báron László* zománc- és grafikusművész, a kecskeméti Ciróka Bábszínház megalapítója ex librisén is megtalálhatók, szintén a jobb alsó sarokban. Emellett József Attila *Eszmélet* című verséből

2. kép: Hajdú Ágnes ex librise.
Bodri Ferenc alkotása

szerepel részlet a grafikán: „csak ami lesz, az a virág, / ami van, széthull darabokra”. Ezt a széthullást láttatják az ex libris kusza vonalai, széteső betűi és feliratai is, szakponti elemként – Báron közmájára utalóan – bábozó kézzel. A József Attila-töredék több változatának irodalmi köztudatban való jelenlétét mutatja, hogy 2005-ben, a költő születésének 100. évfordulóján *Én ámulok, hogy elmulok* címmel antológia jelent meg szlovákiai magyar költők, írók és képzőművészek József Attilával kapcsolatos alkotásaiból, ahogyan *És ámulok, hogy elmulok* (2005) címmel a Petőfi Irodalmi Múzeum kiadásában egy másik kötet a költő személyi dokumentumaiból.

Font Sára (Sarolta) közművelődési vezető – a kecskeméti Erdei Ferenc Megyei Művelődési Központ munkatársa, a népművelődési, népművészeti események lelkes szervezője – sokat tett a művészek felkarolásáért, Bodri ezért is készített a számára ex librist. A grafikán ars poetica-szerűen ismét feltűnik az „Én ámulok,

/ hogy elmulok” sorpár, lejjebb pedig József Attila *Csak az olvassa...* kezdetű verséből olvashatók töredékek, folyóírással. A vonalhálókból kirajzolódó, könyökére támaszkodó, bajszos-kalapos alak egy kismadárral maga Bodri Ferenc. És megjelenik a nap-hold-csillag motívuma is, evokálva a *Lassan, tünődve* című József Attila-vers életérzését: „A semmi ágán ül szívem, / kis teste hangtalan vacog; / köréje gyűlnek szeliden / s nézik, nézik a csillagok.”

Az írásra, a költői ihletre reflektálóan a múzsák szárnyas lova, a pegazus jelenik meg a 2017-ben elhunyt *Heltai Nándor* újságíró, szerkesztő, közíró, népművelő, helytörténész ex librisén. (3. kép)

3. kép: Heltai Nándor ex librise.
Bodri Ferenc alkotása

Heltai nevéhez fűződik a Kecskeméti Népzenei Találkozó elindítása. A legnevesebb magyar írók, költők – többek között Németh László, Illyés Gyula, Weöres Sándor – részvételével szervezett irodalmi esteket.

Sümei György a Kecskeméti Katona József Múzeum művészettörténészeként Bodri Ferenc munkásságát több helyütt is nagyra értékelt

mutatta be. Számára és felesége részére is készült ex libris; Sümei nevére csigaházzal, illetve ókori görög jön oszlop-fővel, melyeket összekapcsol a csigavonal-motívum, az élet körforgásának egyik legősibb szimbóluma.

A feleség, *Sümeiginé Tóth Piroška* tanár ex librisén a gyertyafény a megtartó erőt jelentő anyaképpel kötődik össze, a következő József Attila-i sor kompozícióba való beépülésével: „Irgalom, édesanyám, mama, nézd, jaj kész ez a vers is!” (József Attila: *Irgalom, édesanyám...*, 1937). A versben beszélő költő az édesanyjához fordul, akinek még az emléke is megtartó erőt, hitet jelent a számára. A másik fogódzó a művész számára az alkotás, mely József Attilánál a versírást, Bodri Ferencnél a rajzolást, képkalkotást jelentette.

A Kecskeméti művészeti, kulturális életében fontos szerepet betöltő *Komáromi Attila* – tanár, a Katona József Társaság elnöke, a *Forrás* folyóirat szerkesztőségi munkatársa, politikus – többször beszélgetett Bodri Ferencsel József Attila munkásságáról, ennek apropóján született ajándékba a nevére szóló ex libris. Ezen stilizált, vastag törzsű, lombos akáca látható, a tövében kismadárral. Az ábrába szervesen beépülő, a lombot jobbról keretező „Zizegni minden bizalomra” sor József Attila *Ákácokhoz* című verséből való, mely két változatban is íródott. Az akác keményfa, szerszámfának, karónak, oszlopnak kívánó, emellett – ahogy a vers többi sora is utal rá – a futóhomok megkötésére is alkalmazák: „Száz göbbedő odvas falunkba’ / homokot kötözni

magunkba' / – ákácok, vigyá-
zunk magunkra! – / az úri
szélben ez a föladat". A költő
úgy szól az akácfákhoz, mint-
ha maga is közéjük tartozna,
többes szám első személyben.
A falevelek zizegése így válik
a költő – és Bodri Ferenc –
hangjává. (4. kép)

4. kép: Komáromi Attila
ex librise. Bodri Ferenc alkotása

Pintér Lajos Kecskeméten élő
József Attila-díjas költő, a *Jelen-
lét* és a *Forrás* című folyóiratok
szerkesztője, főmunkatársa.
A *Forrás* – mint szépirodalmi,
szociográfiai és művészeti
folyóirat – köré Kecskeméten
kulturális, irodalmi-művészeti
csoport szerveződött, melyben
Pintér Lajos és Komáromi Attila
mellett Bodri Ferenc is fontos
szerepet töltött be. Pintér Lajos
e lap hasábjain többször méltat-
ta Bodri képzőművészeti
munkásságát, bemutatva jel-
lemző műfajait, kiállításait;
a viszonzás egyik módjaként
Bodri Ferenc az 1980-as évek-
ben megajándékozta egy nevé-
re szóló ex librisszel. A grafikai
Pintér Lajos nyomdai úton
sokszorosítottta, és a mai napig

5. kép: Pintér Lajos ex librise.
Bodri Ferenc alkotása

– könyvjegyfunkcióban alkal-
mazva – beragasztja könyvtára
köteteibe. Az ábrán a Pintér
költészetében többször előfor-
duló búzaszálmotívum szere-
pel nőalakokkal; a „Táncolsz
a búzaszál-tündérlánnyal”
szöveget a költő *Alatt* című,
egyik legkorábbi versének
egy képe („tündérekdsz búza-
szál-tündérlánnyal”) inspirál-
ta, a *Fehéringes folyók* (1975)
című kötetből. A búza- és
a nőmotívum mint a termé-
kenység, a bőség és az élet jel-
képei jelennek meg. (5. kép)

Zárásul az 1998-ban elhunyt
Bozsó János Munkácsy-díjas
kecskeméti festőművész, mű-
gyűjtő és múzeumalapító ex
libriséről. Ezen a dekoratíván
megformált, nyomtatott nagy-
betűs „Ex libris” felirat felett
kézírásos betűkkel szerepel
Bozsó János neve és Nagy László

Halálig tiszta című versének
Látomása: „Írástudókat hajt s
megítél késsel / az idő és nagy
a kaszabolás. / Tégedet nem ér
el, – hátratett kézzel / kigom-
bolt lódenban előtte jársz.”
Ezekkel a sorokkal búcsúztatta
1954-ben Nagy László
az elhunyt Nagy Lajos író-
t. Az igazán nagy művészeket
nem érheti el a feledés, emlé-
keztük örökké fennmarad.
A látás, az iránymutatás,
az elől állás nemcsak a költők,
hanem a festők, grafikusok
feladata is – hirdeti az ex libri-
sen a gyertyaként világító
ecset. Bozsó maga is élen járt,
kultúra iránti elhivatottságát
mutatja, hogy festői pályája
indulásával párhuzamosan
értékmentésbe, műgyűjtésbe
is kezdett. Múzeumá érett
kollekcióját 1976-ban szülővá-
rosának, Kecskemétnek aján-
dózta, így nyílhatott meg
1979-ben a Klapka-házban
berendezett Bozsó Gyűjte-
mény. (6. kép)

6. kép: Bozsó János ex librise.
Bodri Ferenc alkotása

Nem mehet feledésbe Bodri
Ferenc munkássága sem. Kec-
kemét művészeti-kulturális
értékei között és a magyar kis-
grafika-művészetben egyaránt
különleges színfoltot jelent az ő
ex libris művészete, mely a mű-
vészettörténet mellett az iroda-
lomtörténet számára is érdekes
felfedezésekre ad lehetőséget.